

پژوهش‌های انسان‌شناسی ایران
دوره ۵، شماره ۲
بهار و تابستان ۱۳۹۴، صص ۲۲۵-۲۰۱

ویژگی‌ها و کارکردهای انجمن‌های زادگاهی شهر تهران*

ولی اله رستمعلی زاده**

تاریخ دریافت: ۱۳۹۳/۱۱/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۵/۳/۱

چکیده

انجمن‌های زادگاهی نهادهایی مردمی و خودساخته هستند که مهاجران روستایی و شهرستانی ساکن در شهرهای بزرگ، گرد هم جمع شده و این انجمن‌ها را شکل می‌دهند و در قبال زادگاه و شرایط زندگی فعلی خود احساس مسئولیت می‌کنند. با عنایت به اینکه، قسمت عمده‌ای از جمعیت شهر تهران را مهاجرین تشکیل می‌دهند و بخشی از آنها دارای انجمن‌های زادگاهی هستند، بنابراین هدف این تحقیق ارائه سنخ‌شناسی از انجمن‌های زادگاهی شهر تهران به همراه بررسی ویژگی‌ها، کارکردها و مکانیزم‌های ارتباطات درونی آنهاست. روش‌شناسی مقاله مبتنی بر روش تحقیق کیفی است. بدین منظور داده‌های کیفی با استفاده از فنون مصاحبه، مصاحبه گروهی و مشاهده مشارکتی گردآوری و به صورت مضمونی ارائه شده است. یافته‌ها نشان می‌دهند که سه گونه سنخ‌بندی براساس بعد تعلق، تبلور و محور شکل‌گیری، از انجمن‌های زادگاهی در شهر تهران وجود دارد. کارکردهای ویژه این انجمن‌ها، حفظ ارتباطات میان اعضا، حفظ هویت فرهنگی در میان خود و نسل‌های جدید و کمک به همشهری‌ها در تهران و در مبدأ است. سازوکارهای درونی ارتباطات این انجمن‌ها نیز مبتنی بر برنامه‌های منظم و دوره‌ای و همچنین منوط به برگزاری مراسم، مناسک و برنامه‌های خاص است. نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که این انجمن‌ها توانایی خوب و بالایی برای پیشبرد توسعه در مناطق شهری و همچنین اجتماعات مبدأ خود دارند.

کلید واژگان: انجمن‌های زادگاهی، شهر تهران، شبکه‌های مهاجران، سرمایه اجتماعی مهاجران.

---

* این مقاله برگرفته از پژوهشی با عنوان *انجمن‌های زادگاهی شهر تهران (استفاده از سرمایه اجتماعی مهاجرین در توسعه اجتماعی شهر)* است که با حمایت دفتر مشاور راهبردی اجتماعی شهردار تهران انجام گرفته است

** دکتری جامعه‌شناسی توسعه، عضو هیات علمی موسسه مطالعات و مدیریت جامع و تخصصی جمعیت کشور
vali.rostamalizadeh@psri.ac.ir

مقدمه و بیان مسئله

انجمن‌های زادگاهی^۱ نهادهایی مردمی و خودساخته هستند که روستاییان همولایتی و شهرستانی‌های ساکن در شهرهای بزرگ، گرد هم جمع شده و این نهادها و انجمن‌ها را شکل می‌دهند و در قبال زادگاه و شرایط زندگی فعلی خود احساس مسئولیت کرده و در توسعه زادگاه و زندگی خود نقش مهمی را بر عهده می‌گیرند. «انجمن‌های زادگاهی در بعد جامعه‌شناختی جزئی از سازمان‌های غیردولتی غیرانتفاعی» (اورزکو^۲، ۲۰۰۰) یا سازمان‌های مردم‌محور توسعه محسوب می‌شوند. نهادی توسعه‌ای و حمایتی که مردم بنابر اقتضائات و نیازهای خود آن را پدید آورده‌اند.

علاقه و توجه به این انجمن‌ها در دهه‌های اخیر و در ادبیات توسعه و جامعه‌شناسی، به دنبال مجموعه‌ای از تحولات در سطوح مختلف اتفاق افتاده است. در دوره جدید معضلات مهاجران تا حدودی فروکش کرده است، همچنین ما با ظهور و خودنمایی شبکه‌های مهاجران که تبلوری از سرمایه اجتماعی و انسجام مهاجران هستند روبه‌رو هستیم. این شرایط در کنار نیروی قدرتمند جهانی شدن و گسترش ارتباطات و مبادلات جهانی، باعث طرح موضوعی جدید از مهاجرت شده است که اغلب بر روی ابعاد مثبت و توسعه‌ای آن بر مناطق ورودی و خروجی تأکید دارد. البته فروکش کردن جاذبه‌های مدرنیته، به همراه شکل‌گیری پسامدرنیسم و توجه به الگوهای بومی، توجه به زادگاه، فرهنگ بومی و ارزش‌های بومی در بین مهاجران، در این میان بی‌تأثیر نبوده است. خاستگاه این بعد مثبت و توسعه‌ای از مهاجرت، انجمن‌های زادگاهی و ارسال‌های مادی، اجتماعی و نوآورانه آنهاست. از جمله مهم‌ترین امکانی که این انجمن‌ها و شبکه‌ها در اختیار مهاجرین قرار می‌دهند دسترسی به فرصت‌های اقتصادی و اجتماعی در شهرهای مقصد است. علاوه بر این، آنها محملی را برای مشارکت افراد ایجاد می‌کنند، به نحوی که آنها می‌توانند از طریق این انجمن‌ها، امکان‌هایی برای مداخله و مشارکت اجتماع مهاجران در فعالیت‌های توسعه‌ای بخصوص برای مبدأ (اورزکو و گارسیا-زانلو^۳، ۲۰۰۹؛ بوشمین و شوماخر^۴، ۲۰۰۹) پدید آورند. علاوه بر این آنها می‌توانند به ارتقاء آگاهی و گسترش توجه به حوزه‌های عمومی، تقویت مشارکت‌های رسمی و غیر رسمی، افزایش میزان اعتماد، ارتقا و تحکیم بسترهای اخلاقی و روحیه همکاری و همیاری، ارتقاء و تحکیم مشارکت و همکاری در ابعاد رسمی و غیر رسمی کمک کنند. با وجود چنین امکان‌هایی می‌توان این توانایی‌ها را بسط داده و از آنها به نحو احسن استفاده نمود.

شهر تهران نیز به عنوان یک کلان‌شهر، مهاجران زیادی را از اقصی نقاط کشور به سمت خود جذب کرده است (بنگرید به جداول (۱) و (۲)).

^۱ hometown Associations (HTAs)

^۲ Orozco

^۳ Orozco and Garcia-Zanello

^۴ Beauchemin and Schoumaker

جدول ۱: مهاجران وارد شده به شهر تهران بر حسب آخرین محل اقامت قبلی

۱۳۸۵		۱۳۷۵		آخرین محل اقامت قبلی
توزیع نسبی	تعداد	توزیع نسبی	تعداد	
۱۰۰	۱۰۰۰۱۹۲	۱۰۰	۵۶۷۵۲۲	جمع
۱۷/۳۶	۱۷۳۶۸۳	۳/۸۳	۲۱۷۲۶	شهرستان تهران
۱۰/۲۴	۱۰۲۳۹۴	۰	۰	شهر
۷/۱۳	۷۱۲۸۹	۳/۸۳	۲۱۷۲۶	آبادی
۷/۱۶	۷۱۵۹۱	۹/۷۳	۵۵۱۹۶	شهرستان‌های دیگر استان تهران
۵/۰۲	۵۰۱۶۱	۷/۳۵	۴۱۶۹۸	شهر
۳/۱۴	۲۱۴۳۰	۲/۳۸	۱۳۴۹۸	آبادی
۶۹/۸۵	۶۹۸۶۲۰	۷۸/۷۴	۴۴۶۸۸۴	شهرستان‌های دیگر استان دیگر
۵۹/۴۵	۵۹۴۶۲۰	۶۷/۲۶	۳۸۱۷۳۰	شهر
۱۰/۴	۱۰۴۰۰۰	۱۱/۴۸	۶۵۱۵۴	آبادی
۵/۶۳	۵۶۲۹۷	۶/۸۵	۳۸۸۸۷	خارج کشور
۰	۱	۰/۸۵	۴۸۲۹	اظهار نشده

منبع: مرکز آمار ایران، نتایج تفصیلی سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۸۵

جدول بالا نشان می‌دهد که در طی سرشماری ۱۳۷۵ تا ۱۳۸۵ بیش از یک میلیون مهاجر وارد شهر تهران شده است که از این تعداد بخش اعظمی حدود ۷۰ درصد از استان‌های دیگر وارد این شهر شده‌اند. البته مقداری از آمار درون استانی نیز می‌تواند مربوط به مهاجران استان‌های دیگر به شهرهای دیگر استان تهران باشد که پس از چند سال اقامت در شهرهای دیگر استان تهران، وارد شهر تهران شده‌اند. جدول شماره (۲) نیز نشان می‌دهد که از مجموع ۷۸۰۳۸۸۳ نفر جمعیت شهر تهران در سال ۱۳۸۵، حدود ۴۹۰۸۶۳۳ نفر، ۶۳ درصد متولد تهران، ۲۱۲۷۴۹۹ نفر، ۲۷ درصد متولد شهرهای دیگر و ۶۰۶۲۲۵ نفر، ۸ درصد نیز متولد آبادی‌های مختلف کشور بودند.

جدول ۲: جمعیت شهر تهران بر حسب تولد در تهران یا جاهای دیگر

جمعیت	متولد در شهر محل اقامت			جمعیت
	شهر	آبادی	خارج از کشور	
۷۸۰۳۸۸۳	۲۱۲۷۴۹۹	۶۰۶۲۲۵	۱۱۳۶۴۵	۴۸۸۸۱
۰/۱۰۰	۰/۲۷	۰/۸	۰/۲	۰/۶۳

منبع: مرکز آمار ایران، تلخیص از نتایج تفصیلی سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۸۵

بنابراین حجم وسیعی از جمعیت شهر تهران را مهاجران تشکیل می‌دهند. این مهاجران با توجه به علاقه‌هایی که با شهرها و روستاهای مبدا خود دارند و همچنین شناختی

که از همدیگر در تهران پیدا می‌کنند، شبکه‌هایی را میان خود و میان مبدا و مقصد شکل می‌دهند. این شبکه‌ها با شکل دادن پیوندها و تعمیق روابط و ارتباطات میان مهاجران تبدیل به انجمن زادگاهی می‌شود. «این انجمن‌ها در بیشتر مواقع خود را در تشکل‌هایی چون انجمن‌های شهرستانی‌های مختلف (همچون دریانی‌های تهران)، موسسات خیریه (همانند موسسه خیریه شندآبادی‌های تهران)، هیات‌های عزاداری (همچون آذربایجانی‌ها، تبریزی‌ها)، صندوق‌های قرض‌الحسنه (همانند صندوق قرض‌الحسنه دریانی‌های تهران) و مواردی از این قبیل متبلور می‌سازن» (رستمعلی زاده، ۱۳۸۷).

با توجه به این جمعیت بالای مهاجری در شهر تهران و ارتباطاتی که در میان آنها وجود دارد، می‌توان از توان این مهاجران و نهادهای آنها در فرایند توسعه اجتماعی، اقتصادی و سیاسی شهر تهران بهره برد. به نحوی که می‌توان از توان این نهادها در زمینه توانمندسازی، ارتقاء شهروندی، قدرتمند کردن اجتماعات محلی، بهزیستی اجتماعات محلی و مواردی از این قبیل در سطح شهر تهران سود جست. چرا که انجمن‌های زادگاهی زیرساخت‌های اجتماعی توسعه، چون سرمایه اجتماعی، مشارکت‌های رسمی و غیررسمی، اعتماد متقابل، شبکه‌های رسمی و غیررسمی، روحیه همکاری و همیاری، توان‌ها و فرصت‌های اقتصادی و غیره را به خوبی در خود دارند اما برای وارد کردن آنها در فضایی عمومی‌تر و گسترده‌تر از شبکه‌های خود و بسط و استفاده از امکان‌های توسعه‌ای آنها نیاز به فعالیت‌هایی چند از جانبه مدیریت شهری است. از این رو، زیربنای همکاری و تعامل میان این دو نیز نیاز به شناخت مدیریت شهری از این انجمن‌ها و فهم زمینه‌های همکاری و شراکت میان این دو دارد. همچنین با شناخت دقیق و درست این انجمن‌ها، فضا را برای تعامل با این انجمن‌ها و افزایش هم‌افزایی میان آنها مهیاتر نمود؛ بنابراین هدف اصلی این تحقیق، ارائه یک سنخ‌شناسی از انجمن‌های زادگاهی شهر تهران به همراه بررسی ویژگی‌ها، کارکردها و مکانیزم‌های ارتباطات درون آنهاست. لذا این تحقیق در پی این است که چه انواعی/سنخ‌هایی از انجمن‌های زادگاهی در شهر تهران وجود دارد؟ عمده‌ترین ویژگی‌های انجمن‌های زادگاهی چیست؟ کارکردهای انجمن‌های زادگاهی چیست؟ و مکانیزم‌های درونی ارتباطات و فعالیت در این انجمن‌ها چیست؟

ادبیات پژوهش

انجمن‌های زادگاهی سازمان‌هایی دربرگیرنده مهاجرانی هستند که از اجتماع یکسانی در کشور زادگاهشان بوده و در پی بازسازی اجتماع محلی مشخصی در جامعه میزبان هستند. این انجمن‌ها ممکن است به صورت رسمی یا غیررسمی سازمان یابند و فعالیت‌ها و اهدافشان می‌تواند ماهیت انسان دوستانه، سیاسی، اجتماعی و اقتصادی باشد. "مهاجران از انجمن‌های زادگاهی برای اجتماعی کردن و تحکیم ارزش‌های فرهنگی استفاده کنند و در رویدادهایی از قبیل گردش‌های دسته جمعی، مراسم خوشی، بازی‌های فوتبال و مواردی از این قبیل باهم ارتباط می‌یابند (پاول و گمیچ^۱، ۲۰۰۴: ۹-۸). ساختار سازمانی این انجمن‌ها بر اساس آداب و رسوم خویشاوندی و ساختار داوطلبانه است (آلارکن و اسکلا رابین^۲، ۲۰۰۷: ۱۳۰). انجمن‌های زادگاهی در بعد جامعه‌شناختی جزئی از سازمان‌های داوطلبانه و غیردولتی و سازمان‌های اجتماع محور و مردم محور توسعه محسوب می‌شوند و به دو صورت رسمی یا غیر رسمی تبلور می‌یابند. یک نهاد توسعه‌ای و حمایتی که مردم بنا بر اقتضات و نیازهای خود آن را پدید آورده‌اند. انجمن‌های زادگاهی می‌توانند به سه نوع تحلیل شوند: (۱) به عنوان یک شبکه اجتماعی (۲) به عنوان یک سازمان غیردولتی^۳ و (۳) به عنوان یک سازمان مبتنی بر اجتماع محلی^۴ که همه اینها نقش مشخصی در توسعه دارند.

انجمن‌های زادگاهی به عنوان شبکه‌های اجتماعی

در ادبیات علوم اجتماعی، شبکه‌ها هم برای توصیف شکل‌بندی‌های اجتماعی، اقتصادی و سیاسی و هم به عنوان توصیف شکلی از سازمان استفاده شده است (مک‌فارلن^۵، ۲۰۰۶: ۱۰). پایه‌های اصلی شبکه‌های اجتماعی در روابط و شناخت اشخاص نهفته است. وقتی عده‌ای از افراد به هر دلیلی مانند همسایگی، هم‌قومی، خویشاوندی، همکار در یک محل، هم‌دانشگاهی‌ها و ... دور هم جمع شده و روابط تصادفی و عارضی خود را تبدیل به روابطی پایدار می‌کنند در این صورت تشکیل شبکه می‌دهند. این شبکه‌ها که بر مبنای شناخت متقابل شکل گرفته‌اند در بیشتر موارد افراد عضو خود را نیز از درون همان زمینه‌ای که باعث تشکیل شبکه شده است انتخاب می‌کنند و وارد شدن در این شبکه‌ها اغلب با معرفی یکی از اعضا می‌باشد (رستمعلی زاده، ۱۳۸۷: ۲۷). یکی از شبکه‌های اجتماعی موجود، شبکه‌های مهاجران ساکن در شهرهای بزرگ است. امروزه سازمان‌ها و شبکه‌های مهاجران به عنوان عامل‌های توسعه پدیدار شده‌اند. آنها با نهادهای دولتی در جریان‌های وجوه ارسالی مالی، دانش و افکار سیاسی تعامل دارند (فایست^۶، ۲۰۰۸). شبکه‌های توسعه فراملی، جریان‌هایی از ایده‌ها، منابع و فعالیت‌هایی هستند که نقشی در پروژه‌ها و فعالیت‌های

¹ Paul and Gammage

² Alarcon and Escola Robin

³ NGO

⁴ community base organization (CBOs)

⁵ McFarlane

⁶ Faist

توسعه‌ای بازی می‌کنند. اینها شبکه‌هایی هستند که در آن «مردم، ایده‌ها و منابع جریان دارند و در آن مداخلات مادی در جایگاه‌های خاص مفهوم‌سازی و اجرا می‌شوند». آنها به واسطه روابط میان نهادها، شیوه‌ها / اعمال و دانش ساخته می‌شوند؛ مسیرها و اشکال متفاوت اینها انواع متفاوتی از شبکه‌ها و مداخلات توسعه‌ای را ایجاد می‌کند (مک‌فارلن، ۲۰۰۶: ۹). پیوتروسکی (۲۰۰۶) در این زمینه، شبکه‌های اجتماعی را به عنوان مجموعه‌ای از بازیگران یا عوامل (کارگزاران) و همچنین شکل یا ترکیب گره‌ها یا پیوندهایی ارتباطی میان آنها تعریف کرده است. شبکه‌ها بخش مهمی از زندگی تمام افراد هستند و آنها در زمینه‌های بسیار متنوعی از اهمیت برخوردارند که شامل تصمیم‌گیری خلاقانه، استفاده ممانعت‌کننده و مهاجرت می‌باشد. برای درک بهتر مسائل موجود در ادبیات مرتبط، تمایز میان سه سطح از شبکه‌های اجتماعی مهاجران که با هم همپوشانی داشته اما از لحاظ مفهومی تفاوت دارند حائز اهمیت است.

(۱) شبکه‌های اجتماعی مهاجران در اجتماع مقصد

(۲) شبکه‌های اجتماعی گسترده مابین اجتماع مقصد و اصلی، که با رفت‌وآمد مهاجران در اجتماع مقصد ایجاد می‌شود
شبکه‌های اجتماعی خانوادگی در اجتماع مبدأ (پیوتروسکی، ۲۰۰۶).

با این حال، شبکه‌های مهاجرین در کار ما بیشتر به عنوان شبکه‌ای که مهاجرین یک اجتماع محلی در مقصد مهاجرت خویش ایجاد کرده‌اند مطرح است تا از این طریق بتوانند بر مشکلات پیش روی خود فائق آیند و به نوعی می‌توان از آن به عنوان شبکه قومی^۱ نیز نام برد.

انجمن‌های زادگاهی به عنوان سازمان‌های غیردولتی یا سازمان‌های مبتنی بر اجتماع محلی

سازمان‌های غیردولتی از دهه ۱۹۸۰ به بعد به میزان زیادی گسترش یافته‌اند و نقش خود را نه تنها در حل مشکلات و رفاه عمومی بلکه به سوی توسعه، تجهیز و بسیج اجتماعی افزایش داده‌اند (عنبری، ۱۳۸۵: ۱۹۳). این سازمان‌ها، متشکل از گروهی از افراد هستند که به صورت داوطلبانه، بدون وابستگی به دولت، غیرانتفاعی، غیرسیاسی، عام‌المنفعه و با تشکیلات سازمان‌یافته در جهت اهداف و موضوعات فرهنگی، اجتماعی، خیریه‌ای، زیست‌محیطی و... فعالیت می‌کنند. در جوامع مردم سالار به شهروندان حق آزادی شرکت در اجرا امور اعطا می‌شود. اعطای این حق، مجموعه‌ای از سازمان‌ها و انجمن‌های داوطلبانه و مستقل را ایجاد می‌کند که در حد فاصل خانواده و دولت فعالیت می‌کنند و به عنوان نهادهای مدنی شناخته می‌شوند (شکیبا، ۱۳۸۸: ۱۰۱). «مهم‌ترین عنصر بارز در این نهادها، داوطلبانه بودن فعالیت و بی‌توجهی به سود حاصل از فعالیت برای افراد مشارکت‌کننده است» (عنبری، ۱۳۸۵: ۱۹۴).

^۱ ethnic network

سازمان‌های مبتنی بر اجتماع محلی نیز به‌طور معمول، هم بوسیله افراد ساکن در یک منطقه محدود جغرافیایی و اجرایی معین (معمولاً یک منطقه کوچک) و هم برای این افراد شکل می‌گیرند. سازمان‌های مبتنی بر اجتماع محلی که در آنها پیوند میان اجتماعات محلی و طیف وسیعی از عاملان توسعه فراملی، ملی و محلی قرار دارد، در حال تبدیل شدن به حاملان اصلی، برای مشارکت عمومی در تلاش‌های توسعه‌ای هستند (دیل^۱، ۲۰۱۰: ۲۵). سازمان‌های مبتنی بر اجتماع محلی سازمان‌های دارای عضویت عادی هستند که بوسیله گروهی از افرادی که در یک اجتماع، برای علایق و منافع مشترکی با همدیگر مرتبط شده‌اند، تشکیل می‌شود. آنها اغلب از افرادی که در نزدیکی یکدیگر زندگی می‌کنند تشکیل می‌شوند همچون در یک محله شهری معین یا یک روستا. آنها همچنین می‌توانند توسط گروه‌هایی از افراد شکل بگیرند که بوسیله یک منفعت یا علاقه مشترک جمع شده اما در یک اجتماع جغرافیایی مشترک زندگی نمی‌کنند. علاقه مشترک ممکن است در رابطه با تولید، مصرف، استفاده از دارایی‌های مشترک (منابع عمومی مشترک)، یا ارائه خدمات باشد؛ مانند: گروه‌های زنان، کلوب‌های جوانان، صندوق‌های خانوادگی، تعاونی‌ها و انجمن‌های کشاورزان و ... (دانگییر و همکاران^۲، ۲۰۰۲: ۳۰۵).

انجمن‌های زادگاهی یک نهادمندی یا گروه‌بندی نو و ابداعی مردمی برای توسعه در دهه‌های اخیر است. نو به این خاطر که در دهه‌های اخیر شکل گرفته و مردمی نیز به این خاطر که رسمی و دولتی نیستند و از جانب مردمی که دور از وطن و در شهرهای بزرگ زندگی می‌کنند شکل گرفته‌اند. این انجمن‌ها عمده فعالیتشان ارتقای شاخص‌های عمده توسعه در زادگاه است. پس در یک تقسیم‌بندی کلی انجمن‌های زادگاهی یا رسمی هستند و یا غیر رسمی. انجمن‌های رسمی را می‌توان به عنوان سازمان‌های غیر دولتی محسوب نمود و انجمن‌های غیر رسمی را به عنوان سازمان‌های مبتنی بر اجتماع می‌توان در نظر گرفت که همه اینها ذیل مفهوم توسعه اجتماع محور^۳ قرار می‌گیرند.

توسعه اغلب مربوط به شرایطی است که استانداردهای بهتر زندگی را برای مردم تامین می‌کند و مرتبط با آموزش، سلامتی و انباشت سرمایه مادی است. توسعه اقتصادی بخصوص اشاره به شرایطی دارد که بوسیله آن افراد و جامعه بزرگ‌تر، از کیفیت زندگی سالم لذت می‌برند، آزاد هستند، فرصت‌هایی برای تحرک رو به بالا دارند و توانایی بهبود شرایط مادیشان را دارند. هدف یک بازیگر توسعه نیز، یافتن راه‌حلی برای این نیازهای انسانی و ارائه راه‌هایی بدیل برای ارتقای خود پایداری است. اگر انجمن‌های زادگاهی بتوانند به پیشرفت این شرایط کمک کنند، فعالیت‌هایشان می‌تواند اثر توسعه‌ای بر اجتماعات ذینفعشان داشته باشد (اورزکو و گارسیا-زانیلو، ۲۰۰۹: ۶۰-۵۹).

برنامه توسعه ملل متحد، توسعه را به عنوان وضعیتی تعریف می‌کند که می‌تواند «یک محیط‌زیست پویا برای لذت بردن طولانی مدت، سالم و خلاق افراد از زندگی» را خلق کند.

¹ Dill

² Dongier et al

³ community development

هدف یک بازیگر توسعه‌ای، یافتن راه‌حلهایی برای نیازهای انسانی و ارائه راه‌هایی بدیل به‌منظور ارتقاء خودپایداری است. برخی از ویژگی‌هایی که بازیگران توسعه را مشخص می‌کند شامل انتخاب شکل مثبتی از توسعه اجتماعی، اقتصادی یا فرهنگی، داشتن توانایی برای تخصیص منابع و اعمال توانایی برای تشخیص نیازها و نیز ارزیابی تاثیر کمکشان است. نقاط زیر برخی معیارهایی که مربوط به سازمان‌های مدنی مانند انجمن زادگاهی را به مثابه یک بازیگر توسعه‌ای بالقوه توصیف می‌کند. توان توسعه‌ای یک سازمان عبارت است از:

- (۱) ظرفیت سازی^۱: فرایند تقویت ظرفیت برای تشخیص اولویت‌ها، منابع و انجام (پیاده‌سازی، اجرا).
- (۲) ماهیت سازمانی: چگونه یک سازمان فعالیت‌ها و کارکردهای خود را اداره می‌کند.
- (۳) شراکت و قابلیت همکاری^۲: توانایی اجرا کردن پروژه‌ها با همکاری سایر نهادها.
- (۴) ماندگاری بلندمدت: قابلیت نهادی سازمان حداقل برای ۵ سال دوام داشته باشد.
- (۵) اثر: پیامدهای توسعه‌ای پروژه در مناطق مورد نظر.

انجمن‌های زادگاهی در درجه اول سازمان‌هایی انسان‌دوستانه هستند که کارشان برخی مواقع با توسعه اقتصادی همپوشانی دارد، اما نه همیشه. این کار انسان‌دوستانه، ابزاری برای مستحکم کردن روابط با اجتماع و ارتقاء رفاه است. علاوه بر این، این پروژه‌ها که ثروت و اشتغال ایجاد می‌کنند به رشد اقتصادی اجتماع محلی کمک می‌کنند و به عنوان مدل استفاده می‌شوند؛ بنابراین اثر توسعه‌ای انجمن‌های زادگاهی دوگانه است. اول، عمل‌گرایی اجتماعی ایجاد می‌کند که حجم مهمی از تلاش‌ها با هدف پرداختن به نیازهای اجتماعی است که در غیر این صورت برآورده نمی‌شد. با این حال، این نیازها همیشه به‌طور کامل به وسیله تلاش‌های انجمن زادگاهی برآورده نخواهد شد، زیرا مقدار بودجه به اندازه کافی زیاد نیست، این پروژه‌ها ممکن است پایدار یا مناسب با واقعیت‌ها نباشند. دوم، تاثیر این سازمان‌ها زمانی دارای اثرگذاری بیشتری است که فعالیت‌هایشان را با همکاری سایر گروه‌ها و سازمان‌های جافتاده انجام دهند (اورزکو، ۲۰۰۶: ۲۵-۲۳).

هدف فعالیت‌ها و اهداف انجمن‌های زادگاهی سهیم شدن در توسعه است. کار انجمن‌های زادگاهی به طور معمول به آسیب‌پذیرترین جمعیت‌ها از قبیل کودکان و سالمندان - هدف‌گیری شده و هر چند که اهداف آنها اساساً در ماهیت انسان‌گرایانه است، اما فعالیت‌های آنها اغلب با فعالیت‌های توسعه اقتصادی همپوشانی‌هایی دارد (اورزکو و گارسیا-زانیلو، ۲۰۰۹: ۶۰). علاقه و توانایی بالقوه به انجمن‌های زادگاهی به عنوان عاملان توسعه، بخشی ناشی از استفاده آنها از وجوه ارسالی «جمعی» یا «اجتماعی» است، مخصوصاً وجوه ارسالی «جمعی» یا «اجتماعی» که برای استفاده در پروژه‌های توسعه‌ای اجتماع محلی هدف‌گیری شده است. برخلاف وجوه ارسالی فردی که به‌طور گسترده در مصرف هزینه می‌شود وجوه ارسالی جمعی برای اهداف مشخصی، اهداف مربوط به توسعه، از قبیل

¹ capacity building

² partnership and collaborative capacity

پروژه‌های توسعه اجتماع محلی یا بهبود زیرساخت‌ها استفاده می‌شوند (پاول و گمیچ، ۲۰۰۴: ۱۲-۱۳). به‌طور خلاصه اثرات توسعه‌ای انجمن‌های زادگاهی به‌قرار زیر است:

- (۱) بهبود استانداردهای زندگی اجتماع محلی (سلامتی، آموزش، انباشت سرمایه
مادی)
- (۲) افزایش کیفیت زندگی
- (۳) فقرزدایی
- (۴) افزایش مشارکت
- (۵) ظرفیت‌سازی برای تشخیص اولویت‌ها و نیازها
- (۶) هدف‌گیری به سوی آسیب‌پذیرترین اقشار (زنان، کودکان، سالمندان)
- (۷) افزایش رفاه
- (۸) اقدامات عمرانی

راه‌کارها و ظرفیت‌های توسعه‌ای انجمن‌های زادگاهی در توسعه منطقه‌ای بخصوص در زمینه توسعه زادگاه شامل ارسال‌های آنها یا مواد حرکتی در داخل شبکه‌ها است. موارد ارسال شامل وجوه ارسالی مالی، سرمایه‌گذاری در زادگاه، شراکت با حکومت‌های محلی زادگاه و یا طرف‌های محلی، ارسال دانش، ارسال سرمایه‌اجتماعی، ایده‌های نو، وجوه سیاسی و مواردی از این قبیل است. این موارد ارسالی شامل نوع فردی و جمعی است. چنانچه این مرور کوتاه نشان می‌دهد انجمن‌های زادگاهی چه به‌عنوان سازمان‌های غیر دولتی و چه به‌عنوان سازمان‌های مبتنی بر اجتماع محلی می‌توانند به‌عنوان نهادهایی نو در توسعه اجتماعی و تحقق شهروندی هم در شهرهای مبدأ و مقصد مورد استفاده قرار گیرند.

روش پژوهش

در این تحقیق از روش کیفی استفاده شده است. روش کیفی یک شیوه ذهنی^۱ برای توصیف تجربیات زندگی و معنی بخشیدن به آنها است (ادیب حاج باقری و دیگران، ۱۳۸۶: ۱۴). چرا که زندگی اجتماعی به دلیل ویژگی‌های کیفی خاص کنشگران انسانی، مانند اندیشه‌ورزی، معنادگی و ارزیابی پدیده‌ها، ابعاد متنوع و پیچیده‌ای دارد (ازکیا و ایمانی، ۱۳۹۰: ۱۷) که چه بسا دستیابی به این ویژگی‌های خاص، با روش‌های کمی مقدور نبوده و یا حداقل سهل و آسان نیست.

بنابراین هدف تحقیق کیفی، مشاهده و مطالعه جهان اجتماعی از دیدگاه و چشم‌انداز افرادی است که آن را ساخته‌اند، یا خلق کرده‌اند. برای دستیابی به این هدف، مشاهده مشارکتی و مصاحبه عمیق، دو روش عمده تحقیق کیفی به‌شمار می‌آیند. این روش‌ها در صدد کاوش این امر هستند که به معانی جهان اجتماعی مرتبط با کنشگران دست پیدا کنند (برایمن، ۱۹۸۸: ۱۲۰ نقل از ایمان، ۱۳۹۱: ۱۵۵). بدین منظور برای گردآوری داده‌ها و

^۱ subjective

اطلاعات از مصاحبه، مصاحبه گروهی، مشاهده و مشاهده مشارکتی به عنوان ابزارهای تحقیق استفاده شده است. جامعه آماری تحقیق انجمن‌های زادگاهی مستقر در شهر تهران و واحد تحلیل نیز خود انجمن‌ها هستند.

پس از مصاحبه با اعضای انجمن‌های مذکور، اطلاعات به صورت مضمونی تحلیل و در قالب مضمون‌ها یا آیتم‌های اصلی آورده شده است. همچنین از آنجا که در پژوهش‌های کیفی، بیشتر بحث اعتبار مد نظر است تا پایایی؛ و این موضوع ریشه در ماهیت هستی‌شناسی و فلسفی پژوهش‌های کیفی دارد. لذا به منظور ارتقای اعتبار یافته‌ها از روش مورد نظر اووه فلیک یعنی «باورپذیر کردن گزینشی» استفاده شده است. به اعتقاد اووه فلیک (۱۳۸۷: ۱۴۰) یکی از روش‌های افزایش اعتبار باورپذیر کردن گزینشی است. منظور وی از اصطلاح مذکور، مستدل کردن متن با نقل‌قول‌هایی قابل قبول است. از این‌رو، در این پژوهش تلاش شده تا درون‌مایه‌های برآمده از داده‌های میدانی با استفاده از نقل‌قول‌های مستقیم از افراد مورد مصاحبه مستندسازی شده و با استفاده از این فن اعتبار یافته‌ها ارتقاء یابد.

مسئله انتخاب نمونه‌ها نیز با توجه به بدیع بودن موضوع، پاسخگویی به اهداف مطرح در پژوهش و در نظر گرفتن تعمیم‌یافته‌ای تحقیق، مستلزم تدوین شاخص‌هایی قابل دفاع بوده است. بدین منظور شاخص‌هایی عمومی و اختصاصی برای انتخاب نمونه‌ها طرح شده است. شاخص‌های عمومی شامل دو شاخص عمق و پهنای تاثیر هستند.

الف) شاخص عمق تاثیر (قدرت تأثیرگذاری): اینکه نمونه انتخاب‌شده، در قیاس با سایر نمونه‌ها از چه قدرت و عمق تأثیرگذاری در درون و بیرون شبکه برخوردار است. ب) شاخص پهنای تاثیر (سطح تأثیرگذاری): منظور از این شاخص این است که مورد انتخاب‌شده در مقایسه با سایر موردها، دارای چه سطح و گستره‌ای از تأثیرگذاری است. به بیانی جمعیت تحت پوشش و متاثر آن در چه گستره‌ای قرار دارد. بعد از طرح شاخص‌های عمومی نوبت به شاخص‌های اختصاصی می‌رسد که هر بخش از طرح با توجه به ویژگی‌های خاص خود از آنها برخوردار است.

شاخص‌های اختصاصی انتخاب نمونه‌ها عبارتند از:

- ۱) میزان تخمینی جمعیت مهاجری
- ۲) تعداد افراد عضو یا شرکت کننده در انجمن
- ۳) وجود افراد بانفوذ فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، ورزشی، اجتماعی و غیره در انجمن
- ۴) اشتها و معروفیت انجمن
- ۵) ارتباطات بین شبکه‌ای انجمن
- ۶) مؤلفه زبانی - منطقه‌ای انجمن (برای مثال یک انجمن زادگاهی آذربایجانی به احتمال زیاد هم ارتباط و هم توانایی ارتباط با سایر انجمن‌های آذربایجانی را دارد)
- ۷) دسترسی و امکانات و محدودیت‌های تحقیق و محقق و غیره.

انتخاب نمونه‌ها، با لحاظ نمودن شاخص‌های عمومی و اختصاصی به همراه سنخ‌بندی انجمن‌های زادگاهی در تهران صورت گرفته است. با تلفیق سنخ‌بندی انجمن‌های زادگاهی در دو بعد تعلق و تبلور با شاخص‌های عمومی و اختصاصی، فرایند انتخاب نمونه‌ها انجام گرفته است. به نوعی می‌توان گفت که درجه اهمیت انجمن‌های زادگاهی با این شاخص‌ها مشخص شده و سپس با توجه به درجه اهمیت انجمن‌ها، از هر سنخ یا نوع مهم‌ترین آنها انتخاب شده است تا از لحاظ پوشش نیز از همه انواع انجمن‌های زادگاهی مطالعه‌ای صورت پذیرفته و ویژگی‌ها و نیازهای خاص هر کدام از آنها مشخص شود.

جدول ۳: جدول اهمیت انواع انجمن‌های زادگاهی

تعلق تبلور		۱ قومی	۲ جغرافیایی- فرهنگی	۳ مکانی- زادگاهی
۱	انجمن‌ها	۱	۲	۳
۲	تشکل‌ها و نهادهای ویژه	۲	۴	۶

با در نظر گرفتن جدول بالا می‌توان ترتیب اهمیت را به شکل زیر ارائه نمود:

- (۱) انجمن قومی
- (۲) انجمن جغرافیایی-فرهنگی و تشکل‌ها و نهادهای ویژه قومی
- (۳) انجمن مکانی-زادگاهی
- (۴) تشکل‌ها و نهادهای ویژه جغرافیایی-فرهنگی
- (۵) تشکل‌ها و نهادهای ویژه مکانی - زادگاهی

با توجه به جدول بالا می‌توان گفت انجمنی که قومی است مخاطبان زیادی دارد و این به دلیل مؤلفه زبانی و قومی انجمن است که در آن محدودیت‌های شهری و استانی وجود نداشته و ارتباطات بین‌شبکه‌ای به راحتی می‌تواند صورت گیرد. برای مثال در یک انجمن آذربایجانی، محدودیت شهر و استان آذربایجانی وجود ندارد و هر کس که آذربایجانی باشد می‌تواند احساس تعلق به این انجمن داشته باشد. در چنین انجمنی عمق تاثیر به واسطه حضور روشنفکران قومی بالا است. بعد از انجمن قومی، انجمن‌های جغرافیایی-فرهنگی دارای سطح و عمق پوشش زیادی هستند و دربرگیرنده یک استان خاص می‌شوند. در کنار شاخص بالا، بر اساس آمار سرشماری ۱۳۸۵ بیشترین مهاجران وارد شده به تهران از استان‌های مرکزی، اصفهان، خراسان رضوی، آذربایجان شرقی، مازندران و خوزستان بوده است؛ بنابراین می‌توان گفت که انجمن‌های جغرافیایی-فرهنگی‌ای که از استان‌های فوق باشند سطح جمعیت زیادی را می‌توانند پوشش می‌دهند و دارای مخاطبان زیادی هستند. در مرحله بعد از میان انجمن‌های زادگاهی استان‌های مزبور، انجمن‌هایی که دارای معروفیت و اشتها زیادی بوده و سطح مخاطب آنها بالا بوده چندین انجمن انتخاب شده است.

بنابراین با توجه به میزان اهمیت انجمن‌های زادگاهی و با در نظر گرفتن انواع مختلف این انجمن‌ها، انجمن‌های زیر انتخاب شده‌اند.

(۱) مرکز کردهای مقیم مرکز: به عنوان یک انجمن قومی

این انجمن یک انجمن قومی بوده و بنابراین از شاخص‌های مهمی چون فراوانی افراد عضو یا شرکت‌کننده و وجود افراد بانفوذ فرهنگی، اقتصادی، سیاسی، ورزشی، اجتماعی و غیره برخوردار است. همچنین این انجمن اشتهار و معروفیت زیادی داشته و از مهم‌ترین انجمن‌های کردها در تهران است. این انجمن توانایی ایجاد ارتباطات بین‌شبکه‌ای را به علت قومی بودن و وجود مؤلفه زبانی- منطقه‌ای انجمن با سایر انجمن‌های کردی برخوردار است.

(۲) بنیاد خوزستانی‌های مقیم مرکز: به عنوان یک انجمن جغرافیایی-فرهنگی

خوزستان از جمله استان‌هایی است که اولاً دارای جمعیت بالایی در میان استان‌های کشور بوده و دوماً یکی از استان‌های اصلی مهاجرفرست به استان تهران است که بر اساس سرشماری ۱۳۸۵ ششمین استان در مهاجران وارده به تهران بوده است. بنیاد خوزستانی‌های مقیم مرکز یک انجمن فرهنگی - جغرافیایی بوده و مربوط به یک شهر خاصی نیست و کل خوزستانی‌ها را در برمی‌گیرد. علاوه بر این، انجمن فوق از اشتهار و معروفیت زیادی برخوردار و دارای دو دفتر در تهران است همچنین شخصیت‌های مختلفی در این بنیاد حضور می‌یابند؛ بنابراین این انجمن با توجه به گستره و عمق پوششی خود یکی از انجمن‌های انتخاب شده برای تحقیق میدانی است.

(۳) انجمن مهدی‌شهری‌های (سنگسری‌ها) مقیم مرکز: به عنوان یک انجمن مکانی-

زادگاهی

انجمن مهدی‌شهری‌های تهران انجمنی با خاستگاه مکانی - زادگاهی است. در تهران حجم بسیار بالایی از انجمن‌های مکانی - زادگاهی حضور دارند و بنابراین انتخاب از میان این حجم وسیع انجمن‌های مکانی- زادگاهی به نسبت دیگر انواع انجمن‌ها تا حدی آسان و با شاخص‌هایی سهل همراه بوده است. با توجه به امکانات تحقیق و مهتر از همه مؤلفه دسترسی و همچنین با در نظر گرفتن مولفه‌هایی چون داشتن مکان ثابت، تعداد افراد مهاجر، معروفیت و اشتهار انجمن و ...، این انجمن به عنوان یک انجمن مکانی- زادگاهی برای مطالعه انتخاب شده است.

در نهایت همانطور که پیشتر هم گفته شد، پس از جمع‌آوری داده‌ها، اطلاعات به صورت مضمونی تحلیل و در قالب مضمون‌ها یا آیتم‌های اصلی آورده شده است.

چگونگی پراکندگی انجمن‌های زادگاهی در شهر تهران

انجمن‌های زادگاهی به شیوه‌های مختلف در سطح شهر پراکنده هستند و نمی‌توان به صورت و شیوه‌ای دقیق مشخص نمود که محل تمرکز آنها در کدام قسمت از شهر است؛ اما به‌طور کلی این انجمن‌ها به‌صورت دفتری، حسینیه‌ای و مسجدی، سایتی/ اجتماعات آنلاین،

مکان چرخشی و مواردی از این قبیل فعالیت می‌کنند و به انجمن‌های مختلف و در دوره‌های مختلف با اطلاع‌رسانی به اعضا اقدام به تشکیل جلسات می‌کنند.

سنخ‌شناسی انجمن‌های زادگاهی شهر تهران

به دلیل اینکه انجمن‌های زادگاهی به اشکال و انواع مختلفی ظهور و نمود می‌یابند، ارائه سنخ‌بندی دقیق، عینی و کامل از این انجمن‌ها اگرچه مشکل و پیچیده است اما باعث شناخت جامع‌تر و کامل‌تر این انجمن‌ها می‌شود. سنخ‌بندی‌های مختلفی می‌توان از انجمن‌های زادگاهی ارائه نمود که به شرح زیر قابل توصیف و تقسیم هستند:

سنخ‌بندی بر اساس محورهای شکل‌گیری

انجمن‌های زادگاهی با توجه به اینکه در شهرهای بزرگ و بوسه‌مهاجران شکل می‌گیرند، همواره دلایل و عواملی برای ایجاد و شکل‌گیری/تشکل‌شدگی این انجمن‌ها وجود دارد. بر اساس مطالعات، دو محور عمده در شکل‌گیری این انجمن‌ها در شهر تهران و در میان انجمن‌های زادگاهی دریانی‌های تهران وجود داشته است، دو محور مراسمی یا مناسبتی (مناسکی) و محور حمایتی و کمکی (یاری‌رسانی) (رستمعلی زاده، ۱۳۸۷: ۱۱۴). اگر این محورها در میان مهاجرانی وجود نداشته یا کم اهمیت باشد، شکل‌گیری انجمن‌های زادگاهی نیز با مشکلاتی روبرو خواهد شد. چرا که محورهای فوق روابط را پایدار نموده و باعث نزدیکی و نهادسازی مهاجران می‌شوند.

۱) محور مراسمی یا مناسبتی (مناسکی)؛ یعنی اینکه مراسم‌ها و مناسبت‌های مختلف چه مذهبی و چه غیر مذهبی مانند ماه رمضان، محرم، عزا، عروسی و غیره به عنوان محور ارتباطات نمود پیدا می‌کنند و زمینه نزدیکی و همبستگی مهاجران را فراهم می‌آورند. چنین مناسکی در میان مهاجران مختلف و اعضای اجتماعات قومی و مذهبی در شهرهای بزرگ که شناخت نزدیکی از هم دارند بسیار وجود دارد. به عنوان مثال این محور یادشده در میان «دریانی‌های تهران»، «بنیاد خوزستانی‌های مقیم مرکز»، «انجمن کردهای مقیم مرکز» و «انجمن مهدی‌شهری‌های مقیم مرکز» یکی از شاخص‌های اصلی برای تشکیل انجمن زادگاهی بوده است.

«خوزستانی‌های تهران از قدیم‌الایام در مناسبت‌های مختلف بخصوص مراسم عزا و شادی و مناسبت‌های مذهبی، ملی و محلی گرد هم جمع می‌شدند. علاوه بر این، عزاداری ماه محرم در مسجد حضرت ولیعصر (عج) مهم‌ترین علت و مهم‌ترین مکان گردهمایی خوزستانی‌ها بوده است» (یکی از اعضای انجمن خوزستانی‌ها)

«ما کردها در خوشی‌ها و مجالس ختم همدیگر را می‌دیدیم. بعدها به این فکر افتادیم که چرا نباید نباید همیشه با همدیگر ارتباط داشته باشیم؛ بنابراین به این فکر افتادیم که یک تشکلی تشکیل بدهیم مثلاً تشکل دانشجویان و

دانشگاهیان را ایجاد کنیم که در نهایت هیات موسس آن موقع تصمیم گرفتند که یک انجمن تشکیل بدهیم». (یکی از اعضای انجمن کردها)

۲) محور حمایتی و کمکی (یاری‌رسانی)؛ این محور نیز بیان‌کننده این است که ضرورت شکل و گردهمایی‌ها، در جهت کمک، حمایت و همیاری‌های متقابل از افراد هم‌زادگاهی و همچنین توجه و علاقمندی به امور زادگاه اصلی است. به عنوان مثال در انجمن زادگاهی دریانی‌های تهران دومین محور مهم در تشکیل انجمن، این محور بوده است؛ یعنی ضرورت شکل یافتن بر مبنای کمک‌رسانی به افراد هم‌زادگاه در تهران و همچنین کمک‌رسانی برای مردم روستای دریان بوده است. بیشتر مواقع این دو محور نمی‌توانند جدا از هم مورد بررسی قرار گیرند، چرا که هر دو در یک راستا قرار می‌گیرند و همدیگر را تقویت و حمایت می‌کنند. برای مثال در خصوص تشکیل انجمن خوزستانی‌ها عنوان شده است که:

«هدف از تاسیس این انجمن کمک به جامعه خوزستانی‌ها چه در تهران و چه در خوزستان بوده است. انجمن دارای سه راهبرد عمده است:

۱) خوزستانی‌های مقیم تهران در کنار یکدیگر قرار گرفته و ارتباطشان با همدیگر قطع نشود. ۲) فرزندان خوزستان از هویت خودشان دور نشوند (حفظ هویت فرهنگی در میان فرزندان خوزستانی‌ها). ۳) کمک به خوزستانی‌های تهران و استان خوزستان». (یکی از اعضای انجمن خوزستانی‌ها)

۳) سنخ‌بندی بر اساس بعد تعلق: تعلق و علقه‌ها از جمله ویژگی‌های روانی و اجتماعی هستند که انسان‌ها از کودکی به همراه خود دارند. تعلقات مشابه و همسان موجب نزدیکی افراد با تعلقات مشابه، به هم می‌شوند. تعلق و وابستگی‌های هویتی، قومی، مذهبی، زادگاهی، فرهنگی، مکانی و غیره از جمله مهم‌ترین تعلقات انسانی هستند که همواره همراه انسان هستند. در زمینه انجمن‌های زادگاهی و نقش تعلقات و علقه‌ها در شکل‌گیری آنها، اشاره به وجود انجمن‌های یهودیان، انجمن‌های مکزیکی‌ها، چینی‌ها و غیره در قلب مدرنیته، نیویورک، فهم جایگاه این هویت‌ها را در شهر تهران سهل‌تر می‌کند. مهم‌ترین تعلقات و وابستگی‌هایی که در تهران به انجمن‌های زادگاهی شکل می‌دهد عبارتند از تعلق قومی، تعلق جغرافیایی فرهنگی، تعلق مکانی-زادگاهی و تعلق هویتی که این مورد آخری موضوع بحث ما نیست.

الف) تعلق جغرافیایی- فرهنگی: یکی از مهم‌ترین تعلقاتی که در تهران توانسته موجب شکل‌گیری انجمن‌های زادگاهی شود، تعلق جغرافیایی فرهنگی است. تفاوتی که میان این نوع از تعلق با تعلق مکانی- زادگاهی وجود دارد این است که این نوع از تعلق گسترده‌تر از تعلق مکانی - زادگاهی است که تنها دربرگیرنده یک مکان (شهر یا روستای محل تولد)

خاص است. تعلق جغرافیایی فرهنگی، انجمن‌های زادگاهی‌ای را شامل می‌شود که دربرگیرنده یک جغرافیای خاص با فرهنگی کم‌وبیش نزدیک به هم است همانند «بنیاد خوزستانی‌های مقیم تهران» که دربرگیرنده جغرافیای خوزستان با فرهنگی کم‌وبیش نزدیک به هم است و می‌تواند دربرگیرنده شهرها و روستاهای زیادی باشد که در یک جغرافیا و فرهنگ خاص قرار دارند.

ب) تعلق قومی: در کشور چند قومی ایران تعلق قومی یکی از مهم‌ترین تعلقات به شمار می‌رود. انجمن‌های قومی در مقایسه با انجمن‌های مکانی-زادگاهی و جغرافیایی-فرهنگی دارای سطح گسترده‌تری از اعضا بوده و در مقایسه با سایر انجمن‌ها، پایدارتر، عمیق‌تر و قابل انتقال‌تر در گذر زمان هستند. انجمن‌های قومی در تهران، شبکه گسترده‌ای را پوشش می‌دهند و می‌توانند اعضای شهرها و روستاهای بسیاری را تحت پوشش خود قرار دهند. حتی می‌توانند انجمن‌های مختلف قومی خود را تحت پوشش شبکه بزرگ‌تری و در زیر لوای انجمن خاصی در زیر نظر خود بگیرند. برای مثال می‌توان از انجمن‌های قومی آذربایجانی‌ها و کردها در تهران با عنوان «انجمن آذربایجانی‌های (آذری‌های) تهران» و «مرکز کردهای مقیم مرکز» نام برد.

«ما وقتی از جامعه کردها صحبت می‌کنیم قضیه با انجمن‌های شهری (منظور انجمن‌های زادگاهی مکانی-زادگاهی است) فرق می‌کند. این انجمن دربرگیرنده همه کردهای کشور است. ما هیچ‌گونه تبعیضی بین کردهای شیعه و سنی و شهرهای مختلف نداریم فقط کرد بودن و هویت کردی مهم است. تلاش ما ایجاد و حفظ زبان کردی در کلان‌شهری مانند تهران است.»

ج) تعلق مکانی-زادگاهی: معمول‌ترین، شناخته‌ترین و گسترده‌ترین نوع انجمن‌های زادگاهی، انجمن‌های مکانی-زادگاهی هستند که در میان مهاجرین روستاها و شهرستان‌های مختلف، نمود پیدا می‌کنند. این نوع از انجمن‌ها به دلایلی چون شناخت‌های پیشین و نزدیک در روستا و شهرستان مبدأ و زادگاه و زمینه‌های آشنایی و شناخت قبلی، سهل‌تر تشکیل شده و حجم وسیعی از انجمن‌های زادگاهی تهران را به خود اختصاص می‌دهند. نمونه بسیار برجسته و شناخته‌شده این انجمن‌ها، «انجمن زادگاهی دریانی‌های تهران» و «انجمن مهدی‌شهری‌های تهران» است.

۴) سنخ‌بندی بر اساس بعد تبلور (نمود بیرونی): نوع متبلور شدن انجمن‌های زادگاهی هم از مهم‌ترین مؤلفه‌هایی است که می‌توان سنخ‌بندی‌ای از آنها ارائه نمود. این انجمن‌ها به یک شکل متبلور نیستند و از شبکه روابط تا انجمن‌های رسمی دارای اساسنامه در نوسان هستند.

الف) به صورت شبکه روابط: شکل بسیار اولیه انجمن‌های زادگاهی به صورت شبکه روابط است. این شبکه روابط بیشتر در زمینه‌های مناسکی و حمایتی خود را نشان می‌دهد.

در این حالت ممکن است که یک انجمن رسمی وجود نداشته باشد ولی ارتباطات پایدار میان افراد برقرار است. این ارتباطات می‌تواند در مناسک مختلف جاری بوده و سبب نزدیکی و شکل‌گیری انجمن زادگاهی در میان مهاجرین شود.

ب) به صورت تشکلهای و نهادهای ویژه همانند هیات، صندوق قرض‌الحسنه، انجمن‌های خیریه و غیره: در این شکل تبلور، انجمن‌های زادگاهی به صورت تشکلهای و نهادهایی مانند هیات‌های مذهبی، صندوق‌های قرض‌الحسنه، انجمن‌های خیریه و مواردی از این قبیل موجودیت و تشکل می‌یابند. معمول‌ترین و مهم‌ترین شکل تشکلی به صورت هیات‌های مذهبی است که معمولاً این نوع از تشکل در میان همه مهاجرین بخصوص آذربایجانی‌ها بسیار معمول است. حتی بسیاری از حرکت‌ها به سمت انجمن‌های رسمی‌تر نیز از تشکل هیاتی شروع شده است.

ج) به صورت انجمن‌های مدرن، سازمان مبتنی بر اجتماع محلی و غیره: در تهران بسیاری از انجمن‌های زادگاهی به صورت سازمان‌های غیردولتی و سازمان‌های مبتنی بر اجتماع محلی فعالیت می‌کنند. بسیاری از انجمن‌های مورد مطالعه در شهر تهران دارای ساختار و تشکیلات رسمی بوده و دارای اساسنامه هستند و به ثبت رسمی رسیده‌اند. در هر چهار نمونه مورد مطالعه خوزستانی‌ها، کردها، مهدی‌شهری‌ها و دریانی‌ها همه دارای اساسنامه و تشکیلات رسمی بوده و به ثبت رسمی رسیده‌اند. تبلور و نمود به صورت انجمن‌های رسمی باعث می‌شود که این انجمن‌ها دارای مکان و اعضای ثابت بوده و جلسات منظم و دوره‌ای داشته باشند و همچنین اهداف و فعالیت‌های مشخص نیز داشته باشند.

جدول ۴: انواع سنخ‌بندی انجمن‌های زادگاهی در شهر تهران

محورهای شکل‌گیری	محور مراسمی یا مناسبتی (مناسکی)	انواع سنخ‌بندی انجمن‌های زادگاهی در شهر تهران
بعد تعلق	محور حمایتی و کمکی	
	تعلق جغرافیایی - فرهنگی	
	تعلق قومی	
بعد تبلور (تاکید بر مکان داشتن)	تعلق مکانی - زادگاهی	
	تبلور به شکل شبکه روابطی	
	تبلور به صورت تشکلهای و نهادهای ویژه همانند هیات‌های مذهبی، صندوق قرض‌الحسنه، انجمن‌های خیریه و غیره	
	تبلور به صورت انجمن‌های مدرن، سازمان مبتنی بر اجتماع محلی و غیره	

منبع: نگارنده

ویژگی‌های انجمن‌های زادگاهی شهر تهران

انجمن‌های زادگاهی تهران دارای میناهای مشترک شکل‌گیری و فعالیت هستند. اعضای انجمن‌ها به صورت تاریخی و از قدیم‌الایام در مناسبات و مناسک مختلف بخصوص در مراسم عزا و شادی و مناسبت‌های مختلف مذهبی، ملی و محلی گرد هم جمع می‌شدند. علاوه بر مناسبات و مناسک مختلف، عزاداری ماه محرم در مساجد خاص وابسته به انجمن‌های زادگاهی، از مهم‌ترین علت‌ها و مهم‌ترین مکان‌های گردهمایی اعضا بوده است. این گردهمایی‌های مختلف باعث تحکیم روابط میان همشهری‌ها می‌شد و شکل‌گیری شبکه‌های پایدارتر را در میان آنها تسریع و تسهیل می‌نمود از این رو تاریخچه این انجمن‌ها به این جمع‌ها و گردهمایی‌ها برمی‌گردد.

بنابراین قبل از ثبت رسمی این انجمن‌ها، شبکه‌ای با ثبات و قوی به همراه روابط و ارتباطاتی قدیمی و اساسی پشتوانه تاسیس این انجمن‌ها بوده است. بطوریکه همواره ارتباطات مداوم و شبکه روابط با ثبات، قبل از تاسیس این انجمن‌ها وجود داشته و بعد از تاسیس آن نیز به حالتی نهادینه‌شده و سازمان‌یافته از طریق این انجمن‌ها صورت می‌گیرد. می‌توان نقطه شروع و پایه‌های اصلی این انجمن‌ها را سه بعد بسیار مهم برشمرد.

اولین مرحله در تشکیل انجمن‌های زادگاهی، شکل‌گیری شبکه‌ای است که از طریق فرایند ارتباطات و خبرگیری از همدیگر اتفاق می‌افتد. این فرایند از طریق مراسم و مناسک مذهبی، ملی و محلی بوده و نقطه تمرکز آن با محوریت مساجد بوده است. تشکیلات مذهبی باعث می‌شد که این انجمن‌ها شکل نهادینه‌ای به خود بگیرند. دوم، واقعیت این است که افرادی که از یک شهر یا قومیت مشترک هستند، نیاز به هم‌صحبت و هم‌زبان دارند چرا که فرایندهای ارتباطی میان هم‌زبانان و همشهری‌ها به علت فضاهای تجربه‌شده مشترک، فرهنگ مشترک، تعلقات و شئونات مشترک و ... به سهولت انجام می‌پذیرد و این انجمن‌ها می‌توانند این خلاها را در میان مهاجران پر کنند. به طوری که در خصوص انجمن‌کردهای مقیم مرکز چنین عنوان شده است:

«مهم‌ترین هدف ما از تاسیس این NGO این بود که در شادی‌ها و غم‌های یکدیگر شریک باشیم و بتوانیم یکسری از مشکلاتی که به خاطر مهاجرت از یک محیط به محیط دیگر بخصوص برای بچه‌ها به علت ناهمگونی فرهنگی پیش می‌آید، حل نماییم. به آنها شیوه رفتار کردی را آموزش بدهیم. زبان کردی را آموزش بدهیم تا زبان کردی را فراموش نکنند و به حفظ ارتباطات میان کردها کمک نماییم تا فرهنگ ما از بین نرود». (یکی از اعضای انجمن کردها)

«دغدغه اصلی ما حفظ هویت کردی در راستای منافع ملی است اینکه جدا شدن از شهرهای موطن اصلی باعث از بین رفتن فرهنگمان نشود». (یکی از اعضای انجمن کردها)

سوم، علاوه بر نیازهای ارتباطی، کمک و حمایت متقابل از همدیگر در زمینه‌های شغلی، اقتصادی و مالی در میان مهاجران دارای پیش‌زمینه‌های مشترک به راحتی صورت می‌گیرد و آن به دلیل سرمایه اجتماعی بالای درون‌گروهی میان آنهاست؛ بنابراین این بعد نیز از پایه‌های مهم شکل‌گیری این انجمن‌ها بوده است.

«قبلاً جمعی از مهدی‌شهری‌ها، مجموعه‌ای از فعالیت‌های اقتصادی را انجام می‌دادند که این فعالیت‌ها، عاملی برای دور هم جمع شدن و گردهمایی مهدی‌شهری‌ها بود. فعالیت‌های اقتصادی تحت پوشش موسسه‌ای به نام «رشد مهدی‌شهر» انجام می‌گرفت که در آن اعضا دارای سهام بودند. با وجود فعالیت این شرکت، بعدها به این نتیجه رسیدیم که این شرکت برای گردهم‌آیی‌های سنگسری‌ها، بازدهی زیادی نداشته و کارایی چندانی ندارد؛ بنا بر این به منظور فعال شدن و ایجاد ارتباطات میان سنگسری‌ها باید فعالیت اجتماعی انجام دهیم». (یکی از اعضای انجمن مهدی‌شهری‌ها)

انجمن‌های مورد مطالعه، به صورت سازمان‌های غیردولتی اداره شده و دارای اساس‌نامه، هیات موسس، اعضای هیات مدیره، مدیرعامل و اعضای عادی هستند. فرآیند عضوگیری برای انجمن‌ها همواره برقرار بوده و دارای دفاتر ثابت در تهران هستند و همکاری‌هایی نیز با مساجد، حسینیه‌ها و سایر انجمن‌های زادگاهی نزدیک به هم (از نظر هویتی) دارند.

کارکردهای انجمن‌های زادگاهی شهر تهران

اهداف اصلی این انجمن‌ها در چندین بعد حفظ ارتباطات مهاجران میان همدیگر، حفظ هویت فرهنگی در میان اعضای خود و نسل‌های بعدی مهاجران و کمک به هم‌شهری‌ها در تهران و در شهرها و روستاهای مبدأ است. لذا مهم‌ترین اهداف این انجمن‌ها، اجتماعی-فرهنگی و حمایتی است. در بعد اجتماعی فرهنگی، حفظ هویت فرهنگی مهاجران به خصوص در میان فرزندان مهاجران و حفظ ارتباطات میان مهاجران برای پاسخگویی به نیازهای ارتباطی انسان‌ها و برقرار ماندن شئون اجتماعی و فرهنگی زادگاه در میان آنهاست. در بعد حمایتی نیز انواع کمک و حمایت از مهاجران در مقصد (تهران) و مردم باقی‌مانده در زادگاه است.

«مهم‌ترین هدف انجمن ما، برقراری و حفظ ارتباط میان سنگسری‌ها و اعضا است. همچنین برقراری رابطه با منطقه خودمان به‌منظور کمک نمودن به مواردی که افراد در منطقه مطرح می‌کنند یا در مواردی که خود انجمن تشخیص می‌دهد که در جایی نیاز به کمک وجود دارد. در مراحل بعدی، شناسایی و حفظ تاریخ، فرهنگ، زبان، مفاخر و ... سنگسری‌ها بوده و اینکه

جوانان از ریشه‌های فرهنگی خود آگاه شوند. علاوه بر اینها، از دیگر اهداف انجمن، پاسخگویی به نیازهای سنگسری‌ها در تهران و نیازهای ساکنان منطقه است.» (یکی از اعضای انجمن مهدی‌شهری‌ها)

این انجمن‌ها برای رسیدن به اهداف خود دارای برنامه‌ها و فعالیت‌های مختلفی هستند که شامل فعالیت‌های فرهنگی- هنری، ورزشی، آموزشی، خدماتی (تعاونی مسکن، تعاونی مصرف و ...)، کمکی و غیره است. به منظور نائل شدن به این اهداف و برنامه‌ها نیز دارای کمیته‌های متعددی هستند تا برنامه‌ریزی‌ها و فعالیت‌های دقیق برای بخش‌های مختلف فعالیت در داخل انجمن صورت گیرد.

سازوکارهای درونی ارتباطات انجمن‌های زادگاهی شهر تهران

انجمن‌های زادگاهی دارای ارتباطات و روابط نزدیک و همکاری‌جویانه با سایر انجمن‌های زادگاهی نزدیک به هم (از نظر هویتی، همانند انجمن‌های زادگاهی مربوط به یک استان یا یک قوم) یا هم قوم هستند و در برخی مواقع برنامه‌های مشترکی با همدیگر دارند. این ارتباطات به خصوص در مراسم و مناسک مختلف و همچنین در اجرای برنامه‌های مشترک نمود بیشتری دارد؛ بنا بر این از پتانسیل‌ها و قوت‌های انجمن‌های زادگاهی جغرافیایی- فرهنگی و قومی، همین ارتباطات با سایر انجمن‌های مکانی- زادگاهی و سایر انجمن‌های نزدیک است.

این ارتباطات و روابط نزدیک، شکل‌گیری یک شبکه گسترده در میان این انجمن‌ها را باعث می‌شود و قدرت تأثیرگذاری شبکه را افزایش می‌دهد. عضویت در این انجمن‌ها برای عموم هم‌شهری‌ها/ هم‌ولایتی‌ها/ هم قومی‌ها آزاد بوده و هر کسی که در تهران ساکن است به راحتی می‌تواند در این انجمن‌ها عضو شده و وارد آنها شود و محدودیتی در زمینه عضویت برای افراد در این انجمن‌ها وجود ندارد. تشکیلات انجمن‌های زادگاهی نیز به این صورت بوده است: (۱) هیات موسس، (۲) مجمع اعضا، (۳) هیات مدیره، (۴) کمیته‌ها، (۵) مدیر عامل. در زیر به ارکان انجمن مهدی‌شهری‌ها اشاره می‌شود:

«ارکان انجمن مهدی‌شهری‌ها نیز شامل: ۱- هیات اجرایی ۲- دبیر ۳- رئیس هیات اجرایی ۴- کمیته‌ها و ۵- مجمع اعضا است. هیات اجرایی ۷ نفر بوده و علاوه بر این، انجمن دارای سه نفر عضو هیات مدیره علی‌البدل و دو نفر بازرس قانونی نیز هست. فرایند ارتباطات در این انجمن نیز شامل جلسات منظم و دوره‌ای هیات اجرایی، کمیته‌ها و مجمع اعضاست. علاوه بر این، همایش‌ها و گردهمایی‌های سالانه نیز با حضور تمامی اعضا و افراد دیگر سنگسری برگزار می‌شود. جلسات هیات اجرایی معمولاً هر دو یا سه هفته یکبار تشکیل می‌شود ولی بر حسب مورد می‌تواند طول دوره برگزاری جلسات کم یا زیاد شود که ارتباط مستقیمی با حجم و فشار کار و فعالیت دارد. جلسات کمیته‌ها نیز هر دو

یا سه هفته یک‌بار برگزار شده ولی با این حال طول زمان تشکیل جلسات کمیته‌ها، بر اساس فعالیت‌ها و برنامه‌هایشان کم‌وزیاد می‌شود. جلسات مجمع عمومی نیز هر دو سال یک‌بار بوده و بر حسب مورد می‌تواند کم‌وزیاد شود» (اعضای انجمن مهدی‌شهری‌ها)

این انجمن‌ها دارای برنامه‌های منظم و دوره‌ای هستند و طبق برنامه‌های مدون جلسات خود را برگزار می‌کنند. جلسات هیات مدیره و کمیته‌ها نیز طبق برنامه از پیش تدوین شده (مثلاً هر دو هفته یا یک ماه یک‌بار) برگزار می‌شود؛ بنابراین برنامه‌ای دقیق و منظم برای جلسات، گردهمایی‌ها، فرایندهای عضویت و ... در این انجمن‌ها برقرار است. چنین برنامه‌ای باعث مشخص شدن فرایندهای ارتباطات در درون این انجمن‌ها می‌شود. همچنین جدای از این جلسات منظم و دوره‌ای، در مراسم و مناسبت‌های مختلف (مراسم و مناسبت‌های دینی، ملی، محلی، مراسم عزاء، عروسی و ...) اعضای انجمن‌ها و سایر همشهری‌ها با هم در ارتباط و تعامل هستند و شبکه روابط میان خود را تحکیم می‌کنند. برای نمونه به ساختار انجمن کردها اشاره می‌شود:

«این انجمن دارای کمیته‌های مختلفی است که هر کدام از این کمیته‌ها در حوزه مربوط به خود فعالیت می‌کنند. این کمیته‌ها عبارتند از: (۱) کمیته لاوان (جوانان و دانشجویان و ...)، (۲) کمیته زنان (جلسات این کمیته دو هفته یک‌بار برگزار می‌شود. در این کمیته زنان در میان خودشان رئیس و نایب رئیس دارند. از فعالیت‌های این کمیته برگزاری دوره‌های نمایشگاه لباس و غذا و ... است. این کمیته همچنین با موسسات خیریه مختلف چون رعد و ... همکاری مستمر دارد)، (۳) کمیته ورزش (در داخل این کمیته تیم‌های مختلف ورزشی چون کوهنوردی و سایر رشته‌ها وجود دارد. این کمیته دارای برنامه‌های کوهنوردی هفتگی، ماهانه و فصلی است)، (۴) کمیته آموزش (این کمیته در زمینه آموزش زبان کردی با لهجه‌های سورانی، هورامی و کرمانج و همچنین آموزش موسیقی در انواع سازها و ... فعالیت دارد)، (۴) کمیته مالی و اقتصادی، (۶) کمیته روابط عمومی»

«این انجمن مامن افراد نیازمند اقتصادی، فرهنگی، پزشکی، کاری، استخدامی و ... است و کمک‌های مالی و اقتصادی برای افرادی از قبیل دانشجویان و افراد نیازمند و ... دارد. در این مرکز حداقل هفته‌ای پنج شش مورد از انواع کمک‌ها را داریم»

جمع‌بندی یافته‌های انجمن‌های زادگاهی مورد مطالعه

در یک جمع‌بندی کلی می‌توان بیان کرد که این انجمن‌ها توسط یک هیات مدیره و جمعی فعال و متشکل از کمیته‌های مختلف اداره می‌شوند. افراد عضو در هیات مدیره‌ها، همه فعال،

علاقه‌مند و با تحصیلات عالی بوده و سمت‌های مختلفی در بخش‌های گوناگون دولتی و خصوصی دارند. علاوه بر هیات مدیره و افراد مختلف عضو در کمیته‌ها، افراد علاقه‌مند دیگری نیز در جلسات انجمن حضور یافته و فعالیت دارند. با توجه به یافته‌ها و مشاهدات، هیات مدیره‌ها متشکل از افرادی میان‌سال و جوان بوده و کمیته‌ها نیز توسط افراد فعال جوان اداره می‌شوند؛ اما به طور کلی از کلیه گروه‌های سنی در این انجمن‌ها حضور دارند و بخصوص حضور افراد جوان و میان‌سال در این انجمن‌ها نمود بیشتری دارد. از نظر پایگاه اجتماعی و اقتصادی، اعضای هیات مدیره، در طبقات متوسط و متوسط به بالا و با سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی بالا قرار دارند. همچنین یافته‌ها نشان می‌دهند که اعضای این انجمن‌ها اکثریت وابسته به قشر متوسط جامعه و دارای تحصیلات دانشگاهی و دارای تخصص‌هایی در حوزه‌های مختلف هستند. آنچه که مشخص است، افراد عضو در این انجمن‌ها باید کسانی باشند که علایقی در حوزه فعالیت‌های اجتماعی داشته باشند. فعالیت‌های این انجمن‌ها هم بیشتر فرهنگی، اجتماعی و ورزشی است.

این انجمن‌ها را می‌توان در زمره تشکیلی از نخبگان قومی و مهاجری برشمرد که این نخبگان در ابعاد اجتماعی و فرهنگی دارای جایگاه‌های درخوری هستند. در این انجمن‌ها، همانند اکثر انجمن‌های مدرن، جلسات مداوم و منظم و دوره‌ای توسط اعضای اصلی انجمن و مسئولان انجمن برگزار می‌شود و در مواقع خاصی همچون جلسات مجمع عمومی، برگزاری مراسم و مناسک خاص و در برنامه‌های خاصی، اکثریت اعضا در آن حضور می‌یابند. همه افراد حاضر در هیات مدیره و هیات موسسین این انجمن‌ها دارای تحصیلات عالی بوده و از نظر سنی در گروه‌های سنی جوان و میان‌سال قرار دارند. تعلق طبقاتی این افراد نیز وابسته به طبقه متوسط با سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی بالا است.

با توجه به داشتن مکان‌های ثابت و جلسات منظم و دوره‌ای، ارتباطات میان اعضای این انجمن‌ها بخصوص در میان هیات مدیره و فعالان و مسئولان انجمن‌ها همیشه برقرار است. در مواقع برگزاری مراسم، همایش‌ها و غیره نیز فرایند ارتباط همه جانبه میان اعضای انجمن‌ها برقرار می‌شود. علاوه بر این با توجه به حضور عنصر هویت قومی و فرهنگی-جغرافیایی، این عوامل نیز می‌توانند در مناسبات و مراسم مختلف اعضا را به دور هم جمع کنند. اکثریت اعضای عادی این انجمن‌ها، دارای سرمایه‌های فرهنگی و اجتماعی بالایی هستند و اکثریت قریب به اتفاق آنها دارای تحصیلات دانشگاهی هستند. چرا که از پایه‌های مهم تشکیل این انجمن‌ها، دانشجویان و دانشگاہیان و نخبگان مهاجر هستند؛ بنابراین بی‌شک تعلق طبقاتی این اعضا وابسته به تعلقات طبقه متوسط جامعه خواهد بود و ارزش‌های مورد نظر طبقه متوسط در آنها نمود پیدا خواهد کرد. از لحاظ سنی نیز اکثریت قریب به اتفاق باید مربوط به گروه سنی جوانان و میان‌سالان باشند.

به واسطه اینکه این انجمن‌ها ثبت رسمی شده و دارای مکان‌هایی ثابت است در زمره انجمن‌های زادگاهی مدرن قرار می‌گیرند. در این انجمن‌های مدرن، هیات مدیره و اعضای اصلی و رهبران انجمن اغلب مواقع در جلسات حضور داشته و تصمیم‌گیری در مورد

فعالیت‌های مهم را انجام می‌دهند؛ اما حضور اعضا منوط به برگزاری جلسات مجمع عمومی و یا در برنامه‌های جمعی و در مراسم و مناسک مختلف است که همه اعضا حضور به هم می‌رسانند. در چنین انجمن‌های مدرنی مکان ثابت برای فعالیت‌ها وجود دارد و همچنین در کنار آن مکانی ثابت برای گردهم‌آیی‌های جمعی نیز وجود دارد.

نتیجه‌گیری

مهاجرین بخش عمده‌ای از جمعیت شهر تهران را تشکیل می‌دهند بخشی از این مهاجرین دارای انجمن‌های زادگاهی رسمی بوده که فعال هستند بخشی هم که دارای انجمن‌های زادگاهی رسمی نیستند، دارای شبکه روابط میان خود هستند که باهم در ارتباط بوده و در مراسم و مناسک مختلف گرد هم جمع می‌شوند. این انجمن‌ها نهادمندی یا گروه‌بندی نو و ابداعی مردمی برای توسعه در طی دهه‌های اخیر هستند. مردمی به این خاطر که رسمی و دولتی نیستند و از جانب افرادی که دور از زادگاه و در شهرهای بزرگ زندگی می‌کنند شکل گرفته‌اند. فعالیت عمده این انجمن‌ها، ارتقای شاخص‌های عمده توسعه در زادگاه و در شهرهای مقصد میان خود است بنابراین انجمن‌های زادگاهی یک چتر حمایتی از همشهری‌ها و هم‌ولایتی‌ها است.

انجمن‌های زادگاهی در زمره سازمان‌های غیر دولتی یا سازمان‌های مردم‌محور توسعه هستند. قائل بودن به این نکته که نهادهای مدنی در فرایند توسعه اجتماعی و اقتصادی جامعه موثر هستند می‌تواند انجمن‌های زادگاهی و شبکه روابط میان مهاجرین را نیز وارد امر توسعه اجتماعی و اقتصادی بخصوص در شهر تهران نماید. لذا برای اتخاذ رویکرد توسعه‌ای برای این انجمن‌ها و استفاده از توان و پتانسیل توسعه‌ای آنها، لزوم شناخت دقیق و چگونگی تعامل با این انجمن‌ها ضرورت می‌یابد.

برای برقراری تعامل با این انجمن‌ها در راستای توسعه اجتماعی و اقتصادی شهر تهران، مدیریت شهری تهران ابتدا باید با انجمن‌های زادگاهی آشنا شده و از انواع مختلف آنها به همراه ویژگی‌ها و کارکردهایشان آگاهی داشته باشد و در وهله بعدی از پتانسیل توسعه‌ای این انجمن‌ها شناخت حاصل نماید و به آنها فضای فعالیت و اقدامات توسعه‌ای و فضای همکاری و شراکت متقابل را بدهد. علاوه بر این مجموعه مدیریت شهری می‌تواند سیاست‌گذاری و برنامه‌ریزی در خصوص افزایش و ارتقاء مشارکت‌های غیررسمی، مذهبی، همیارانه و غیره را در اولویت‌های خود قرار دهد.

اما در بعد اقدامات و پتانسیل‌های انجمن‌های زادگاهی برای تعامل و همکاری مشترک و مهمتر از آن برای وارد نمودن این انجمن‌ها در فضای توسعه اجتماعی شهر تهران، این انجمن‌ها دارای پتانسیل‌هایی هستند که می‌توان از این پتانسیل‌ها برای بهبود تعامل و همکاری و حتی شراکت استفاده برد. یافته‌های این تحقیق نشان دهنده آن است که انجمن‌های زادگاهی دارای توان مشارکتی و سرمایه اجتماعی بالای درون‌گروهی هستند که می‌توان از آنها برای امور توسعه‌ای بهره جست. همچنین این انجمن‌ها دارای اعضای جوان،

فعال، تحصیلکرده و متعلق به قشر متوسط جامعه هستند و انگیزه‌ها و علایق مشارکتی و نوآورانه دارند. دارای امکان‌های مالی، تشکیلاتی و اعضای هستند و توان حضور در عرصه‌های مختلف اقتصادی و اجتماعی را دارند. به‌واسطه اعضا و هیات مدیره با تحصیلات عالی و دارای سمت‌های مختلف اداری (در بخش‌های دولتی و خصوصی) و همچنین موقعیت‌های اجتماعی، اقتصادی و علمی بالا، توان بر عهده گرفتن فعالیت‌های مختلف توسعه‌ای را در سطح شهر دارا هستند. اعضای انجمن‌های زادگاهی علاقه به کارهای اجتماعی و فرهنگی دارند. در نهایت اینکه این انجمن‌ها ارتباطات گسترده‌ای با سایر انجمن‌های زادگاهی نزدیک (از نظر هویتی، فرهنگی، قومی و ...) به هم دارند که می‌تواند شبکه‌ای گسترده را در میان آنها شکل دهد؛ بنابراین با استفاده از این انجمن‌ها و ظرفیت‌های آنها، می‌توان از آنها به عنوان هسته‌های توسعه استفاده نمود و حتی حس حقوق شهروندی را در جامعه بالا برد.

منابع

- ارشاد، فرهنگ؛ عزیز جزبایوی (۱۳۸۴). «بررسی برخی انگیزه‌های تمایل به برون کوچی از شهر اهواز». *مجله جامعه‌شناسی ایران*. شماره ۲. صص ۱۲۰-۱۰۷.
- رضوانی، محمدرضا؛ رجایی، سید عباس (۱۳۸۶). «مهاجران و نقش آنها در توسعه و عمران روستایی: مطالعه موردی دهستان رامشه در شهرستان اصفهان». *فصل‌نامه روستا و توسعه*. سال ۱۰. شماره ۳.
- ادیب حاج باقری و دیگران (۱۳۸۶). *روش‌های تحقیق کیفی*. تهران: نشر بشری.
- ازکیا، مصطفی؛ ایمانی جاجرمی، حسین (۱۳۹۰). *روش‌های کاربردی تحقیق؛ کاربرد نظریه بنیانی*. جلد دوم. تهران: انتشارات کیهان. چاپ اول.
- ایمان، محمد تقی (۱۳۹۱). *فلسفه روش تحقیق در علوم انسانی*. قم: انتشارات پژوهشگاه حوزه و دانشگاه. چاپ اول.
- رستمعلی زاده، ولی اله (۱۳۸۷). *شبکه‌های اجتماعی و انجمن‌های زادگاهی و اثرات آن بر توسعه روستایی (مطالعه موردی دریانی‌های تهران)*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه تهران. استاد راهنما: دکتر مصطفی ازکیا.
- شکیبا، محمدرضا (۱۳۸۸). «سازمان‌های غیردولتی اهل‌البیت (ع) در آفریقا و نقش آنها در بهبود جایگاه فرهنگی و اقتصادی مردم». *پژوهشنامه آفریقا*. سال اول. شماره اول. بهار ۱۳۸۸.
- عبری، موسی (۱۳۸۵). «دولت، مشارکت و سازمان‌های غیردولتی (NGOs): بررسی جایگاه و کارکردهای بخش سوم در توسعه». *نامه صادق*. شماره ۳۰. پاییز و زمستان ۱۳۸۵.
- فلیک، اووه (۱۳۸۷). *درآمدی بر تحقیق کیفی*. مترجم هادی جلیلی. تهران: نشر نی.
- مرکز آمار ایران. نتایج تفصیلی سرشماری نفوس و مسکن ۱۳۸۵.
- Alarcon, Rafael and Escala Rabadan, Luis (2007), *Transnational Philanthropy and Organizational Strategies: The Challenge of Mexican Hometown Associations in the United States*, Chapter 5 at Book: *International Labor Migration*, Vol. 4. Edited by: Beatrice Knerr, Kassel University Press.
- Beauchemin, Cris and Schoumaker, Bruno (2009), *Are Migrant Associations Actors in Local Development? A National Event-History Analysis in Rural Burkina Faso*, *World Development* Vol. 37, No. 12, pp. 1897–1913.
- Dill, Brian (2010), *Community-Based Organizations (CBOs) and Norms of Participation in Tanzania: Working against the Grain*, *African Studies Review*, Volume 53, Number 2 (September 2010), pp. 23–48.
- Dongier, Philippe and et al (2002), *Community-Driven Development– Chapter 9*, in book: *A sourcebook for poverty reduction strategies; Volume 1: Core techniques and cross-cutting issues*, Published by Washington, D.C.: World Bank.
- Faist, Thomas (2008) *Migrants as Transnational Development Agents: An Inquiry into the Newest Round of the Migration–Development Nexus*, *Popul. Space Place* 14, 21–42 (2008) Published online in Wiley InterScience (www.interscience.wiley.com) DOI: 10.1002/psp.471
- Garip, Filiz (2007), *From Migrant Social Capital Community Development: A Relational Account of Migration, Remittances and Inequality*, A Dissertation Presented to the Faculty of Princeton University in Candidacy for the degree of Doctor Philosophy, Department of Sociology.
- Janjuha-Jivraj, Shaheena (2003), *the Sustainability of Social Capital within Ethnic Networks*, *Journal of Business Ethics* 47: 31- 43, Kluwer Academic Publishers. Printed in the Netherlands.
- Massey, D. and K. E. Espinosa (1997), *Whats Driving Mexico-U.S. Migration? A theoretical, Empirical, and Policy Analyses*, *American Journal of Sociology* 102(4): 939-99.
- McFarlane, Colin. (2006) 'Transnational development networks : bringing development and postcolonial approaches into dialogue.', *The geographical journal.*, 172 (1). pp. 35-49.

Orozco, Manuel (2000), Latino Hometown Associations as Agents of Development in Latin America, INTER-AMERICAN DIALOGUE AND THE TOMÁS RIVERA POLICY INSTITUTE

Orozco, Manuel (2006), Diasporas, philanthropy and hometown associations: the Central American experience, Central American HTAs Report.

Orozco, Manuel and Garcia-Zanello, Eugenia (2009), Hometown associations: Transnationalism, Philanthropy, and Development, *The Brown Journal of World Affairs*; 15, 2; ABI/INFORM Global.

Paul, Alison and Gammage, Sarah (2004), Hometown Associations and Development: The Case of El Salvador, Working Paper, Women's Studies Department, George Washington University and Center for Women and Work, Rutgers, The State University of New Jersey

Piotrowski, Martin (2006), The Effect of Social Networks at Origin Communities on migrant Remittances: Evidence from Nang Rong District, Thailand, *European Journal of Poplication*, 22: 67- 94. Springer.

Wilson Abbott, Charles (2006), Hometown Associations and Ethnic Unions in Twentieth Century Nigeria: A Geographical and Historical Interpretation, , A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Doctor of Philosophy degree in Geography in the Graduate College of The University of Iowa.